

PREPREČEVANJE SOVRAŽNEGA GOVORA NA SPLETU

GRADIVO ZA UČITELJE

PREPREČEVANJE SOVRAŽNEGA GOVORA NA SPLETU

GRADIVO ZA UČITELJE

Projekt »(Od)govor – Zoperstavljanje sovražnemu govoru v Jugovzhodni Evropi: Učenje in delovanje proti sovražnemu govoru na spletu«

Koordinator projekta: Mirovni inštitut, Ljubljana

Vodja projekta: Brankica Petković

Partnerji: Univerza v Ljubljani (Fakulteta za družbene vede), Center za mirovne študije, Zagreb, Novosadska novinarska šola, Novi Sad

Informacije: <https://www.mirovni-institut.si/projekti/odgovor/>

Kontakt: brankica.petkovic@mirovni-institut.si

Avtorice: Cvijeta Senta, Lovorka Bačić (Hrvaška), Valentina Sigeti, Dubravka Valić Nedeljković, Jelena Jovović (Srbija), Lana Zdravković, Urška Valentič (Slovenija)

Urednica: Iva Zenzerović Šloser (Center za mirovne študije, Zagreb)

Izvršna urednica publikacije v slovenščini: Lana Zdravković

Prevod iz angleščine: Mišo Mičić

Jezikovni pregled: Mojca Benkovič

Oblikovanje in prelom: Špela Kranjec za Filip Kranjec s.p.

Založnik: Mirovni inštitut – Inštitut za sodobne družbene in politične študije

© Mirovni inštitut in avtorji

Ljubljana, 2021

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 74333955](https://nuk.ubj.si/COBISS.SI-ID/74333955)

ISBN 978-961-6455-96-1 (PDF)

Pričujoča publikacija je nastala s finančno podporo Evropske unije. Za vsebino odgovarjajo izključno izdajatelj in avtorji. Vsebina ne izraža nujno stališč Evropske unije.

KAZALO

UVOD	4
O SOVRAŽNEM GOVORU	5
1. KAJ JE SOVRAŽNI GOVOR?	5
2. KAJ PRAVI ZAKON?	8
3. OSNOVNI IZRAZI IN DEFINICIJE	11
4. KJE SE LAHKO SREČAMO S SOVRAŽNIM GOVOROM	16
4.1. Sovražni govor in družbena omrežja.	20
4.2. Sovražni govor in šole	25
GRADIVO ZA UČITELJE	28
Primeri iz Slovenije	28

UVOD

Namen pričujoče publikacije je podpreti srednješolske učitelje in šolsko osebje, da lahko bolje razumejo pojav sovražnega govora in sovražnega govora na spletu, da se seznanijo s ključnimi izrazi, definicijami in zakonodajo ter o tem naraščajočem pojavu spregovorijo z učenci, sodelavci in starši.

Publikacija je rezultat skupnega mednarodnega dela strokovnjakov s področja sovražnega govora, medijske pismenosti in strokovnjakov za izobraževanje. Koncept publikacije je bil pilotno preizkušen, o gradivih pa smo se posvetovali na izobraževanju z učitelji iz Slovenije, Hrvaške in Srbije.

S to publikacijo želimo:

- informirati učitelje o ključnih mednarodnih in nacionalnih zakonodajah, ki zadevajo sovražni govor na spletu;
- učiteljem pomagati prepoznati ključne akterje, ki se v njihovih državah ukvarjajo s sovražnim govorom, in opozoriti na njihova posebna strokovna znanja (posebna socialna omrežja, varuh človekovih pravic, organizacije civilne družbe, policija);
- prepoznati sovražni govor kot diskriminatorni govor in potencialno podlago za zločin iz sovraštva;
- dekonstruirati sovražni govor in razpoznati lažne novice;
- opredeliti in prepoznati medije, družbene skupine in kanale, ki širijo sovražni govor po spletu;
- pomagati pri analizi in razlagi neravnovesja moči, povezanega s sovražnim govorom;
- opolnomočiti učitelje, da se odzovejo na sovražni govor ter spodbudijo druge sodelavce in učence k odzivu;
- oblikovati in načrtovati dejavnosti za preprečevanje in reševanje pojava sovražnega govora v njihovi učilnici in šoli.

Hvala učiteljicam in učiteljem, ki so sodelovali v treningih in konzultacijah, ter za njihov dragocen in koristen odziv: Renata Boštjan, Martina Lemaić, Violeta Kecman, Inja Dorić Horvat, Đurđica Radić, Jasminka Lisac, Karmen Novak, Mladen Šljivović, Tamara Janković, Ante Babačić, Branka Bubanj, Milena Vojnović in Mirko Marković.

O SOVRAŽNEM GOVORU

(...) izraz »sovražni govor« vključuje vsako obliko izražanja, ki širi, razpihuje, spodbuja ali opravičuje rasno sovraštvo, ksenofobijo, antisemitizem ali druge oblike sovraštva, ki temeljijo na nestrpnosti, vključno z nestrpnostjo, izraženo z agresivnim nacionalizmom in etnocentrizmom, diskriminacijo in sovraštvom proti manjšinam, migrantom ali osebam z migrantskim ozadjem«.

Svet Evrope, Odbor ministrov, Priporočilo št. (97) 20

1. KAJ JE SOVRAŽNI GOVOR?

Obstajajo številna razumevanja in opredelitve sovražnega govora in njegovega vpliva na žrtve. Od žaljivih izrazov, občutljivih vsebin in spodbujanja k nasilju do diskriminatornega ali kakršnegakoli drugega govora, ki vsebuje škodljivo vsebino za družbeno kohezijo – vse to lahko zasledimo na družbenih omrežjih, v komentarjih pod članki, v obliki grafitov, v skandiranjih in sloganih huliganov ter ekstremnih skupin.

V tej publikaciji se bomo osredotočili na široke opredelitve, podane s strani mednarodnih organov in organizacij, ki jih pogosto uporabljamo za opredelitev te zlorabe svobode govora.

Sovražni govor je izraz diskriminatorne interakcije in vedenja do osebe, ki temelji na osebnostni(h) lastnosti(h) te osebe. Znano je, da sovražni govor predstavlja »kakršnokoli komunikacijo, ki se izraža skozi govor, pisanje ali vedenje«.¹

1 UN. (2019). United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech. Dostopno na: <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>.

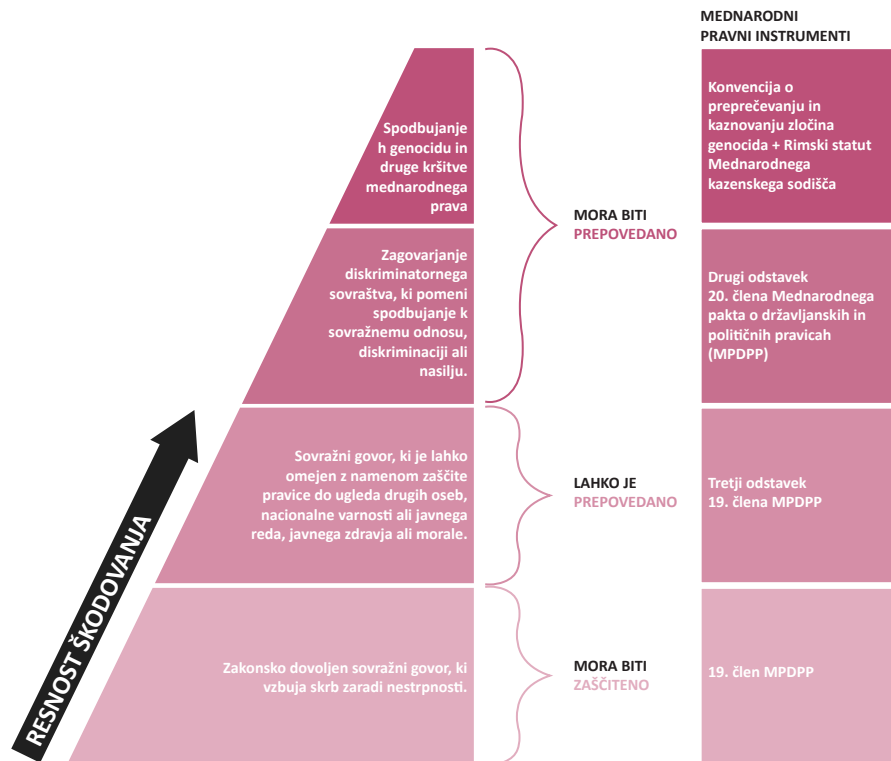

Tabela 1. »Piramida sovražnega govora«, avtor: Article 19.²

»Sovražni govor vključuje zagovarjanje, promoviranje ali spodbujanje blatenja, sovraštva ali obrekovanja osebe ali skupine oseb, kot tudi kakršno koli nadlegovanje, žaljenje, negativno stereotipiziranje, stigmatiziranje ali grožnjo osebi ali skupini oseb in vsakršno opravičevanje vseh predhodno navedenih načinov izražanja na podlagi »rase«, barve, jezika, veroizpovedi ali prepričanja, narodnosti ali nacionalne ali etične pripadnosti, pa tudi porekla, starosti, invalidnosti, spola, spolne identitete in spolne usmerjenosti.«³

² Article 19. (2015). 'Hate Speech' Explained A Toolkit. Dostopno na: <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38231/'Hate-Speech'-Explained---A-Toolkit-%282015-Edition%29.pdf> (stran 19).

³ Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti. (2016). ECRl General Policy Recommendation no. 15 on Combating Hate Speech. Dostopno na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>.

Ni vsak sovražni govor kaznivo dejanje, prav tako pa ni vse enako nevarno za družbeno stabilnost. Pri analizi nevarnosti in škode, ki jo imajo takšni načini govora za našo družbo, nam pridejo prav mednarodni mehanizmi. Eden takšnih mehanizmov je akcijski načrt⁴ Urada visokega komisarja za človekove pravice OZN (OHCHR)⁵ iz Rabata, ki opredeljuje štiri ravni možne škode.

Na dnu piramide, ustvarjene za lažje razumevanje, je »zakonsko dovoljen sovražni govor«, ki v družbi vzbuja pomisleke, vendar je v okvirih dopustnosti in je zaščiten s svobodo izražanja. Sem spadajo recimo kvalifikacije oseb in skupin, ki temeljijo na predsodkih.

Na drugi ravni piramide je oblika govora, ki je lahko omejena zaradi zaščite pravic drugih, javnega reda, nacionalne varnosti in drugih javnih potreb. Na obeh ravneh je mednarodni mehanizem za nadzor teh dveh ravni Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – MPDPP, 19. člen⁶

Tretja raven oziroma tretja oblika govora je tista, ki zagovarja diskriminacijo in spodbuja sovražen odnos, nasilje ali sovraštvo, zato jo moramo omejiti. O takšnih primerih govori 20. člen MPDPP.

Onkraj te kategorije je samo še spodbujanje h genocidu in druge kršitve mednarodnega prava, o katerih govorita Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča iz leta 1998⁷ ali Konvencija OZN o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948.⁸

Sovražni govor ni edina oblika diskriminatornega vedenja do drugih. Med drugimi načini marginalizacije drugih poznamo tudi ignoriranje, nasilje, vključitev z namenom diskriminacije in genocid.

Razširjenost sovražnega govora v določeni družbi je pokazatelj stopnje nezdravosti te družbe, v kateri različne skupine ljudi, čeprav živijo skupaj, niso enakopravne zaradi strahu pred drugo, »neznano in drugačno« skupino. Ko so vir sovražnega govora v družbi ljudje na oblasti, postane ta zelo pogosto način manipulacije z državljani v prid določenim škodljivim političnim ali posameznim interesom.

⁴ Dostopno na: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf.

⁵ The Office of the High Commissioner for Human Rights. Dostopno na: <https://www.ohchr.org/EN/pages/home.aspx>.

⁶ Urad visokega komisarja za človekove pravice. International Covenant on Civil and Political Rights (1976) Dostopno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

⁷ Mednarodno kazensko sodišče (2002) Dostopno na: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>.

⁸ Združeni narodi. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1951) Dostopno na: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf.

Družba, v kateri se sovražni govor uporablja kot orodje ali se ga predstavlja kot legitimno mnenje, je družba, v kateri se torej legitimirajo predsodki ali celo diskriminatorno vedenje do drugih. Besede so močno orodje, zato lahko prepričljivi govorci s svojim nestrpnim diskurzom sprožijo grozljivo vedenje ali celo kazniva dejanja proti drugim osebam. Ravno zato si moramo prizadevati za preprečevanje sovražnega govora tudi v družbah, kjer ni tako močno prisoten. V družbah, kjer je sovražni govor precejšen problem, pa je ključno poudariti tako pomembnost sankcioniranja teh dejanj kot mladino poučiti o škodi in posledicah sovražnega govora. Predvidevamo namreč, da bodo mladi, če bodo ti pogoji izpolnjeni, takšna dejanja ostro obsodili in vedeli, na koga se obrniti za podporo, pomoč in sankcioniranje.

Jasno je, da se s sovražnim govorom in zločini iz sovraštva lahko spopademo le s skupnimi močmi in sodelovanjem celotne družbe s pomočjo tako preventivnih mehanizmov, kot sta izobraževanje in ozaveščanje, kot reaktivnih mehanizmov, kot so pravne sankcije.

Tako v teoriji kot v praksi je torej nekaj institucij, ki so ključne za boj proti sovražnemu govoru, in sicer pozitivna zakonodaja, mediji in izobraževalni sistem.

2. KAJ PRAVI ZAKON?

V naših družbah je sovražni govor zakonsko prepovedan, enakost vseh ljudi pa ustavno zagotovljena. Predvidene so sankcije tako za sovražni govor kot tudi za druga dejanja neposredne ali posredne diskriminacije posameznikov ali skupin.

Na evropski ravni diskriminacijo prepovedujejo nekateri najpomembnejši mednarodni dokumenti. **Evropska konvencija o človekovih pravicah** na primer obvezuje vse države članice **Sveta Evrope**, da varujejo temeljne človekove pravice in svoboščine brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine. S konvencijo se je ustanovilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice, ki obravnava pritožbe glede domnevnih kršitev določb o človekovih pravicah, ki izhajajo iz konvencije in njenih protokolov, s strani držav pogodbenic. Na področju sovražnega govora Sodišče običajno obravnava primere domnevne kršitve svobode izražanja v zvezi s sovražnim govorom.

Ena najvidnejših institucij, ki se na evropski ravni ukvarja s sovražnim govorom, je tudi **Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti** (ECRI) kot edinstveno telo Sveta Evrope za nadzorovanje človekovih pravic,⁹ specializirano za vprašanja v zvezi z bojem proti rasizmu, diskriminaciji (na

⁹ Svet Evrope. <https://www.coe.int/en/web/portal>.

podlagi »rase«, etnične / nacionalne pripadnosti, barve kože, državljanstva, vere, jezika, spolne usmerjenosti in spolne identitete), ksenofobijo, antisemitizmom in nestrpnostjo v Evropi. Njeno Splošno priporočilo o boju proti sovražnemu govoru lahko razumemo kot enega temeljnih dokumentov, ki opredeljuje sovražni govor v Evropi in daje priporočila glede boja proti njemu.¹⁰

Če se želite seznaniti s priporočili, ki jih je posamezni državi dala ECRI, obiščite profile naših držav na njeni spletni strani o različnih fazah spremljanja:

[Peto poročilo o Sloveniji](#) (sprejeto 3. aprila 2019 / objavljeno 5. junija 2019),¹¹

[Peto poročilo o Hrvaški](#) (sprejeto 21. marca 2018 / objavljeno 15. maja 2018)¹² in

[Tretje poročilo o Srbiji](#) (sprejeto 22. marca 2017 / objavljeno 1. maja 2017).¹³

Opozoriti pa je treba, da Svet Evrope nima zakonodajne oblasti, temveč lahko zgolj predlaga priporočila njegovim članicam, njihova dobra volja pa je, da ta priporočila izvajajo.

Naše tri države – Slovenija, Hrvaška in Srbija – so povezane z Evropsko unijo, saj sta Slovenija in Hrvaška državi članici, Srbija pa ima status kandidatke s začetimi pogajanjmi. Vse tri države so ratificirale pomembne **direktive EU o prepovedi diskriminacije, rasizma in ksenofobije**.

Za namene te publikacije se bomo osredotočili na Okvirni sklep Sveta 2008/913/PNZ z dne 28. novembra 2008 o boju proti nekaterim oblikam in izrazom rasizma in ksenofobije s kazenskopravnimi sredstvi.¹⁴

V skladu s to direktivo naj bi vsaka država članica zagotovila, da se določena namerna ravnanja kaznujejo po njenem kazenskem zakoniku. Med namerna dejanja štejemo:

- javno spodbujanje k nasilju ali sovraštvu proti skupini ali članu take skupine, opredeljene glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etično pripadnost;
- javno razširjanje brošur, slik ali drugega gradiva, ki spodbuja nasilje ali sovraštvo na podlagi zgoraj omenjenih osebnih okoliščin;

¹⁰ Dostopno na: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance>.

¹¹ Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti. (2019). Fifth report on Slovenia (adopted on 3 April 2019 / published on 5 June 2019). Dostopno v angleščini na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-slovenia/168094cb00> in v slovenščini na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-slovenia-slovenian-translation-/168094caff>.

¹² Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti. (2018). Fifth report on Croatia (adopted on 21 March 2018 / published on 15 May 2018). Dostopno v angleščini na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-croatia/16808b57be> in v hrvaščini na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-croatia-croatian-translation-/16808b57c0>.

¹³ Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti. (2017). Third report on Serbia (adopted on 22 March 2017 / published on 1 May 2017). Dostopno v angleščini na: <https://rm.coe.int/third-report-on-serbia/16808b5bf4> in v srbiščini na: <https://rm.coe.int/third-report-on-serbia-serbian-translation-/16808b5bf6>.

¹⁴ Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32008F0913>.

- javno odobravanje, zanikanje ali pretirano trivializiranje pomena zločina genocida, hudodelstev zoper človečnost in vojnih zločinov,¹⁵ usmerjenih proti skupini oseb ali članu take skupine, opredeljene glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etično pripadnost, če obstaja verjetnost, da bo takšno ravnanje spodbudilo nasilje ali sovraštvo proti takšni skupini ali njenim članom;
- javno odobravanje, zanikanje ali hujše zmanjševanje pomena kaznivih dejanj, opredeljenih v 6. členu Listine Mednarodnega vojaškega sodišča, priloženi Londonskemu sporazumu z dne 8. avgusta 1945, usmerjenih proti skupini oseb ali članu take skupine, opredeljene glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etično pripadnost, če obstaja verjetnost, da bo takšno ravnanje spodbudilo nasilje ali sovraštvo proti takšni skupini ali njenim članom.

Za kazniva dejanja, ki niso navedena zgoraj, države članice sprejmejo ukrepe, ki so potrebni za zagotovitev, da se rasistični in ksenofobični motivi obravnavajo kot oteževalna okoliščina oziroma da lahko sodišča takšne motive upoštevajo pri izrekanju kazni.

Direktiva Sveta 2008/913/PNZ je del slovenskega Kazenskega zakonika v 297. členu: Javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti,¹⁶ hrvaškega kazenskega zakonika (Kazneni zakon) v 325. členu: Javno spodbujanje nasilja in sovraštva¹⁷ (Javno poticanje na nasilje i mržnjo); ter srbskega kazenskega zakonika (Krivični zakonik) v 387. členu: Rasna in druga diskriminacija¹⁸ (Rasna i druga diskriminacija).

V vseh treh državah velja ustava za glavni dokument, ki prepoveduje diskriminacijo in diskriminatorni govor ter zagotavlja svobodo izražanja, iz te pravice pa izhajajo vse druge oblike hujškanja ali sovražnega, podžigajočega in diskriminatornega govora.

Za več informacij o slovenski, hrvaški in srbski zakonodaji obiščite njihove domače strani, zbrane v spletni zakonodajni zbirki podatkov Urada OVSE za demokratične institucije in človekove pravice (OSCE-ODIHR) na legislationonline.org.¹⁹

¹⁵ Kot so definirana v 6., 7. in 8. členu Rimskega statuta Mednarodnega kriminalnega sodišča.

¹⁶ Dostopno v angleščini: https://www.legislationline.org/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf, str. 112, in v slovenščini: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>.

¹⁷ Dostopno v angleščini na: https://www.legislationline.org/download/id/7896/file/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf, str. 115, in v hrvaščini na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_11_125_2498.html.

¹⁸ Dostopno v srbiščini na: <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html>.

¹⁹ Za Slovenijo: <https://www.legislationline.org/countries/country/3/Slovenia/show>, za Hrvaško: <https://www.legislationline.org/countries/country/37/Croatia/show> in za Srbijo: <https://www.legislationline.org/countries/country/5/Serbia/show>.

3. OSNOVNI IZRAZI IN DEFINICIJE

Za boljše razumevanje procesov, ki v primeru sovražnega govora potekajo pod površjem, je pomembno, da se seznanimo z osnovnimi izrazi in definicijami vseh možnih povezanih pojavov. Izrazi in opredelitve, ki jih tukaj predstavljamo, so povzeti iz priročnikov mednarodnih institucij in drugih izobraževalnih gradiv, na primer iz knjige Zaznamki (Bookmarks) Sveta Evrope v okviru kampanje Proti sovražnemu govoru,²⁰ (No Hate Speech), ZMOREMO!²¹ (WE CAN!) ali priročnika Kompas²² (Compass). Na ta način želimo utrditi rabo že določenih izrazov ter nato te izraze in opredelitve prenesti v naše lokalne jezike.

PREDSODKI

Predsodek je posebna vrsta stereotipa, ki zajema oceno in sodbo. Mnogi stereotipi, ki delujejo nevtralnno, dejansko vsebujejo vnaprejšnjo sodbo. Na primer »ženske so slabe pri računalniških igrh« je videti kot dejstvo, v resnici pa je sodba o tehničnih sposobnostih žensk. Celo če so stereotipi ali predsodki pozitivni, skoraj vedno vsebujejo nekaj negativnega. Trditev »Avstralci so najbolj velikodušni ljudje na svetu« je za Avstralce pozitivna, vsebuje pa sodbo, da so prebivalci drugih držav manj velikodušni. Trditev »Afričani so dobri športniki« lahko razumemo kot »Afričani so dobri le za šport«. Nacionalizem in domoljubje sta videti kot pozitivni čustvi, ki pa se lahko hitro spremenita v rasizem.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 166.

STEREOTIPI

Stereotipi so mnenja ali prepričanja o posameznih družbenih skupinah, lahko so pozitivni ali negativni (ali nevtralni). Čeprav so lahko koristni, postanejo škodljivi, če se uporabljajo za togo dojemanje posameznikov ali kot razlog za drugačno obravnavanje ali obnašanje. Stereotipi temeljijo na posploševanju in ne morejo veljati za vsako/-ega posameznico/ka! Primeri stereotipov so »moški so močnejši od žensk«, »nogometaši lahko tečejo hitreje kot drugi ljudje«, »vsi labodi so beli«.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 167.

²⁰ Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. 2016. Dostopno na: <https://rm.coe.int/168065dac7>.

²¹ Svet Evrope. WE CAN! Taking Action against Hate Speech through Counter and Alternative Narratives. Revised edition, 2017. Dostopno na: <https://rm.coe.int/wecan-eng-final-23052017-web/168071ba08>.

²² Svet Evrope. COMPASS - Manual for human rights education with young people. 2. izdaja, posodobljena leta 2020. Dostopno na: <https://rm.coe.int/compass-eng-rev-2020-web/1680a08e40>.

ZLOČINI (KAZNIVA DEJANJA) IZ SOVRAŠTVA

Zločini iz sovraštva so kazniva dejanja, ki jih motivirajo predsodki ali pa so storjeni z diskriminatorni nagibi proti določeni skupini ljudi. Da lahko dejanje označimo kot zločin iz sovraštva, morata biti torej izpolnjena dva pogoja. Prvi je, da mora ravnanje storilca predstavljati kaznivo dejanje v skladu s kazenskopravno zakonodajo. Drugi je, da mora biti kaznivo dejanje storjeno z diskriminatornim nagibom.

Diskriminatorne nagibe ali motivacije lahko na splošno opredelimo kot vnaprej pripravljena negativna mnenja, stereotipne predpostavke, nestrpnost ali sovraštvo do določene skupine, katere člani imajo skupno osebno okoliščino, kot so rasa, etnična pripadnost, jezik, vera, narodnost, spolna usmerjenost, spol ali katera koli drugo značilnost. Tudi invalidne osebe so lahko žrtve zločinov iz sovraštva.

Med zločine iz sovraštva štejemo grožnje, premoženjsko škodo, napad, umor ali katerokoli drugo kaznivo dejanje, storjeno z diskriminatornim nagibom. Žrtve zločinov iz sovraštva niso zgolj posameznik iz določenih skupin. Tarče so lahko tudi osebe ali premoženja, ki so zgolj povezana ali za katere se misli, da so povezana s takšno skupino, kot so recimo zagovorniki človekovih pravic, občinski centri ali verski objekti.

Vir: Urad OVSE za demokratične institucije in človekove pravice, <https://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>.

KIBERNETSKO USTRAHOVANJE

»... kibernetško ustrahovanje je vsako elektronsko komuniciranje, med drugim tudi takšno, ki je odziv na dejansko ali domnevno raso, barvo kože, vero, nacionalno poreklo, prednike ali etnično pripadnost, spolno usmerjenost, fizično, duševno, čustveno ali učno prizadetost, spol, spolno identiteto in spolni izraz ali druge razlikovalne (razpoznavne) osebne značilnosti dijaka ali na njegovo povezavo s katero od navedenih oseb, če je namen elektronskega komuniciranja v pisni, ustni ali fizični obliki, da:

- fizično prizadene dijaka ali poškoduje njegovo lastnino, ali
- bistveno škodi njegovim možnostim za izobraževanje, ali
- je tako hudo, vztrajno in prepričljivo, da ustvari ustrahovalno in grozeče izobraževalno okolje,
- hudo moti normalno delovanje šole.

Vir: Anti-Defamation League. (2010). Responding to Cyberhate, Toolkit for Action. Dostopno na: <https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/combating-hate/ADL-Responding-to-Cyberhate-Toolkit.pdf>.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks - a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 191.

PRIMERI ZLORABE NA SPLETU:

- Pošiljanje groženj, izzivalnih žaljk ali rasističnih in etničnih opazk.
- Pregarjanje gejev, opazke na podlagi spolne identitete in druge oblike diskriminacije.
- Poskusi okuženja žrtvinega računalnika z virusom.
- Polnjenje žrtvinega nabiralnika za e-pošto z žaljivimi sporočili.
- Objavljanje ali razširjanje laži z namenom škodovanja žrtvi ali blatenja njenega ugleda.
- Napadanje posamezne osebe in pozivanje drugih, da jo napadajo ali se ji posmehujejo.
- Izdajati se za drugo osebo, da v njenem imenu govorimo nekaj, česar ta oseba ne misli, ali da lažemo o drugih.
- Deljenje fotografij, zlasti fotografij, na katerih so osebe v nerodnem položaju, brez njihovega privoljenja.
- Deljenje elektronskih sporočil brez naslovnikovega privoljenja.
- Izvajanje pritiska na druge, da iz skupnosti nekoga izločijo (na spletu ali izven njega).
- Nenehno pošiljanje nizkotnih, zlobnih in žaljivih sporočil.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 193.

DISKRIMINACIJA

Če je posledica negativnega odnosa do posamezne družbene skupine to, da ta skupina ne more uživati ali težje uživa svoje človekove pravice, govorimo o diskriminaciji. Diskriminacija je sama po sebi kršitev človekovih pravic in je lahko posledica rasističnega odnosa ali drugih predsodkov, ki sicer niso rasistični, imajo pa ravno tako negativne posledice za neposredne žrtve in družbo v celoti.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 168.

MEDIJI (VLOGA MEDIJEV)

Med množične medije spadajo »tradicionalni« radiodifuzni mediji, kot so televizija, radio, filmi, CD-ji ali DVD-ji, pa tudi tiskani mediji ter naša informacijska avtocesta, torej internet in spremljajoče storitve, kot je recimo svetovni splet, kjer poteka komunikacija preko interneta. Mediji so postali v naši družbi tako pomembni, da si je dandanes težko predstavljati življenje brez televizije, e-pošte, spletnih mest za izmenjavo video datotek, spletnih portalov z novicami ali blogov. Njihova klasična vloga »okna v svet« se še vedno povečuje. Mediji so pridobili nove funkcije, postali so recimo forum za socialno interakcijo in komuniciranje, prostor za nakup ali prodajo blaga ali zbiranje informacij za različne namene, prostor za objavljanje uporabniško ustvarjenih medijskih vsebin.

Vir: Svet Evrope. Compass: Manual for Human Rights Education with Young People. Str. 448.

RANLJIVE SKUPINE

Tarče sovražnega govora

Sovražni govor je usmerjen predvsem v družbene skupine, katerih položaj v družbi je podrejen drugim ali pa so njihove zamisli in vedenje v nasprotju s prevladujočim sistemom norm.

Čeprav je lahko tarča sovražnega govora kdorkoli, pa je v Evropi več skupin, ki so redno tarče sovražnega govora.

V spletni anketi kampanje Ne sovražnemu govoru, izvedene leta 2015, so kot redne tarče sovražnega govora prepoznali naslednje skupine: LGBT skupnost (skupnost lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb), muslimani, ženske, priseljenci in etnične manjšine, Romi, Židje, revni, osebe s posebnimi potrebami/hendikepirani, kristjani in druge verske manjšine. Te ugotovitve potrjujejo tudi druge podobne raziskave in študije. Na žalost obstaja malo podatkov o mladih kot tarčah sovražnega govora, vendar pa je sovražni govor zagotovo v enaki meri usmerjen v mlade ljudi kot v katerokoli drugo starostno skupino. Pri tem ima v teh primerih zaradi ranljivosti številnih mladih in njihove izpostavljenosti spletnim okoljem še globlji vpliv.

Vir: Svet Evrope. We can! Taking Action against Hate Speech. Str. 38.

• OČIVIDCI/OPAZOVALCI

Kadar naletimo na vsebine, ki so bolj ali manj škodljive za nekoga, postanemo sodelujoči v dialogu. Te vsebine lahko ignoriramo, jih z deljenjem širimo še naprej ali pa se jim zoperstavimo. Mnogo dejavnosti v tem priločniku je zasnovanih tako, da premaknejo mlade iz pasivne drže oziroma položaja »vidim, a nič ne storim« do aktivnega ukvarjanja s problemom na najprimernejši način. To pa zahteva veščine, kot so sposobnost presoje in kritične analize, ter poznavanje možnih načinov ukrepanja.

• ŽRTVE

Ljudem, ki so sami neposredno žrtve sovražnega govora ali pripadniki skupin, ki so pogosto tarča rasističnih ali žaljivih napadov in nasilja na spletu, moramo ponuditi strategije, kako se obvarovati in spoprijeti s sovražnim govorom. Prav tako potrebujejo žrtve sovražnega govora veščine in znanje, ki jim bodo v pomoč pri spoprijemanju z njim, na primer kako poklicati nekoga na odgovornost, prijavili razžalitev, spodbuditi druge, da zavzamejo stališče in tako dalje.

• SEJALCI SOVRAŠTVA IN POTENCIALNI SEJALCI SOVRAŠTVA

V to skupino spadajo vsi, ki sejejo sovraštvo na spletu ali jih mika, da bi to storili, tako z ustvarjanjem lastnih vsebin kot deljenjem vsebin drugih uporabnikov. Ne smemo pozabiti, da tako, kot obstajajo oblike sovražnega govora, ki so »hujše« od drugih, lahko tudi sejanci sovraštva povzročijo več ali manj škode. Nekdo, ki deli manj hudo rasistično vsebino, prav tako prispeva k problemu, četudi njegovo dejanje ni nezakonito in ne spodbuja neposredno k nasilju. Vseeno

pa takšno dejanje predstavlja prvi člen v verigi žaljivega izražanja. Mnogi ljudje prispevajo k širjenju sovražnega govora na spletu preprosto z deljenjem vsebin, ki jih ne prepoznajo kot škodljive, žaljive ali lažne. Temu se lahko izognemo tako, da se naučimo prepoznati predsodke in diskriminatorne nagibe in čutimo večjo odgovornost pri ustvarjanju in deljenju vsebin.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 183.

• TARČE ALI POTENCIALNE TARČE

Nekatere posameznike ali skupine določene kritike prizadenejo bolj kot druge. To je lahko posledica tega, kako so tudi drugače sprejeti v družbi ali prikazani v medijih, ali da so se zaradi osebnih okoliščin manj zmožni braniti. Žaljivke proti muslimanom so recimo v državah, kjer je večina nemuslimanov, veliko bolj škodljive, medtem ko se lahko kristjani čutijo ogrožene tam, kjer so v manjšini. V skoraj vseh družbah velja, da potrebujejo otroci posebno skrb in zaščito. Čeprav smo skupine, ki so najpogosteje tarče sovražnega govora, navedli v opredelitvi na začetku, lahko postane tarča sovražnega govora kdorkoli, tudi če ne spada v katero od navedenih skupin.

Vir: Svet Evrope. Bookmarks- a manual for combating hate speech online through human rights education. Str. 152.

4. KJE SE LAHKO SREČAMO S SOVRAŽNIM GOVOROM?

V raziskovalni analizi, objavljeni v okviru projekta Sovražni narativi v spletnih medijih in spletni komunikaciji²³ v Sloveniji, na Hrvaškem in v Srbiji, predstavljamo del analize, ki obravnava sovražne narative proti nekaterim skupinam: beguncem in drugim migrantom, politični opoziciji, novinarjem (ti dve skupini sta predstavljeni v integralni različici analize) in četrti skupini, ki je bila drugačna za vsako državo: v Sloveniji je bila to LGBTIQ skupnost, na Hrvaškem romska narodna manjšina, v Srbiji pa mladina.

V vsaki državi je raziskovalna skupina za obdobje med junijem 2019 in junijem 2020 identificirala dogodke, povezane z omenjenimi skupinami, nato pa s pomočjo ključnih besed v obdobju enega ali dveh tednov po dogodku poiskala članke o njih na izbranih spletnih portalih.

SLOVENIJA

V primeru Slovenije so bili analizirani spletni članki in komentarji na izbrane teme vzeti iz dveh spletnih medijev, in sicer portala nacionalne RTV Slovenija in političnega portala Nova24TV, ki sta bila izbrana glede na njun doseg, število bralcev in število odzivov v komentarjih na njihuni portalih, objave na družbenih omrežjih pa s Facebooka in Twitterja. Raziskovalna skupina se je v člankih v medijih osredotočila na značilnosti poročanja (ton – pozitiven, negativen, nevtralen; uporabljeno ubesedenje, splošno vzdušje itd.), v uporabniško ustvarjenih vsebinah pa na sovražne in pozitivne komentarje ter na dinamiko komunikacije. Za vsako ciljno skupino je raziskovalna skupina opredelila glavni sovražni narativ in druge specifične narative, ki so se pojavili v analiziranih spletnih medijih.

Glavni sovražni narativ proti skupini beguncev in drugih migrantov lahko strnemo v trditev: »Begunci ogrožajo evropsko družbo; zato je upravičeno omejiti njihov prihod, tudi s fizičnim nasiljem (streljanjem nanje)«. Med drugimi narativi pa lahko najdemo:

- Ne gre za begunce, pač pa (ekonomske) migrante.
- Begunci so po svoji naravi nasilni, potencialni kriminalci ali celo teroristi.

- Begunci kršijo zakone in ilegalno prestopajo meje. S tem napadajo pravni red in suverenost države, v katero prihajajo.
- Prihod beguncev je v resnici načrtovana islamizacija in invazija Vzhoda na Evropo.
- Begunci v Evropo niso prišli delat, temveč izkoriščat naš sistem in živeti na naš račun.
- Priseljencev z Bližnjega vzhoda in iz Afrike je preveč. Z množičnim priseljivanjem in nesorazmerno višjo nataliteto ogrožajo obstoj Evropejcev.

Glavni sovražni narativ proti politični opoziciji je bil: »Posamezniki, ki nasprotujejo vladi (in se udeležujejo protivladnih protestov), so protidržavni, moralno izprijeni in ne upoštevajo slovenskih vrednot«. Med specifičnimi narativi pa lahko najdemo:

- Nasprotniki trenutne vlade poveljujejo komunistični totalitarni sistem in njegove zločine.
- Gre za brezposelne osebe, ki živijo na račun davkoplačevalcev, predvsem za samooklicane kulturnike, ki neupravičeno prejemajo finančno podporo, namesto da bi delali.
- Proti aktualni vladi se izražajo priseljenci ali njihovi potomci, večinoma z juga oz. Balkana. S tem kažejo svojo nastrojenost in nevhvaležnost Sloveniji.
- Nasprotniki vlade so nasilni, nestrinjanje kažejo z izgredi in uničevanjem tuje lastnine.
- Gibanja proti aktualni vladi organizirajo opozicijske stranke, ki ljudi ščuvajo in vabijo na takšne dogodke, da bi zrušili koalicijo. Delujejo znotraj globoke države.
- Z udeležbo na proslavah in shodih proti vladi njeni nasprotniki ogrožajo javno zdravje.

Glavni sovražni narativ proti LGBTIQ skupnosti je bil: »Javno izkazovanje ljubezni med LGBTIQ osebami ni sprejemljivo, saj gre za odklonske odnose, ki ogrožajo moralne vrednote družbe«. Med specifičnimi narativi pa lahko najdemo:

- Odnosi med LGBTIQ-osebami so neokusni, ogabni. Svojo spolno usmerjenost bi morali skrivati za štirimi stenami.
- Pripadnost LGBTIQ ni naravna in bi morala biti diagnosticirana kot bolezen.
- Prek različnih institucij, tudi medijev, želi LGBTIQ-skupnost vsiliti svojo odklonsko miselnost naši družbi.
- Javno prikazovanje LGBTIQ-odnosov škoduje našim otrokom. Otroci ne bi smeli biti izpostavljeni takšnim prizorom.
- Podjetje T-2 je treba zaradi nesprejemljivega oglasa z LGBTIQ vsebino bojkotirati.

23 Za Slovenijo: Šulc, A. Šori, I. Mirovni inštitut, Univerza v Ljubljani (Fakulteta za družbene vede). Sovražni narativi v spletnih medijih in spletni komunikaciji v Sloveniji. (2020). Dostopno na: https://www.cms.hr/system/article_document/doc/714/Sovrazni-narativi-v-spletnih-medijih-in-spletni-komunikaciji.pdf.

Za Hrvaško: Lalić, S. Senta, C. Centar za mirovne studije. Narativi mržnje u internetskim medijima i internetskoj komunikaciji u Hrvatskoj. (2020). Dostopno na: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/147/Narativi_mr_nje_u_internetskim_medijima_i_internetskoj_komunikaciji_u_Hrvatskoj.pdf.

Za Srbijo: Janjić, S. Novosadska novinarska škola. Govor mržnje na portalima i društvenim mrežama u Srbiji. (2020). Dostopno na: https://www.cms.hr/system/article_document/doc/713/Odgovor-Narativi-mrznje-Srbija.pdf.

HRVAŠKA

V primeru Hrvaške so raziskovalci analizirali članke, objavljene na različnih portalih, komentarje njihovih bralcev in komentarje pod objavami teh člankov na Facebooku. V vsaki od štirih študij primerov sovražnega narativa (proti beguncem in drugim migrantom, politični opoziciji, novinarjem in romski narodni manjšini) so opredelili glavni sovražni narativ in več specifičnih narativov, prav tako pa odzive na te narative.

Glavni sovražni narativ proti beguncem in drugim migrantom je bil: »Prihod beguncem in drugih migrantov ogroža hrvaško in evropsko družbo«. Med specifičnimi narativi pa lahko najdemo:

- Migranti so necivilizirani, agresivni, napadajo policijo in lokalno prebivalstvo ter kršijo zakon z ilegalnim prečkanjem meje.
- Migranti so potencialni teroristi.
- Migranti so grožnja javnemu zdravstvenemu sistemu in ne bi smeli imeti dostopa do zdravstvene oskrbe.
- Migranti so grožnja vrednotam naše družbe, saj prihajajo iz držav s popolnoma drugačnimi družbenimi vrednotami.
- Migranti so primerni za vojsko, zato bi morali ostati v svojih državah in se boriti.
- Zagovorniki pravic migrantov so dvoličneži in plačanci, ki delujejo proti interesom Hrvaške.

Glavni sovražni narativ proti Romom je: »Romi so problem za ostale državljane Hrvaške, saj se nočejo prilagoditi večinski kulturi in načinu življenja«. Med specifičnimi narativi pa lahko najdemo:

- Romi so nasilni, kradejo in kršijo zakone, s tem pa ogrožajo varnost državljanov Hrvaške in njihovega premoženja.
- Romi ne želijo delati in se izobraževati, prav tako pa zlorabljajo sistem socialnega varstva.
- Romi na Hrvaškem uživajo večje pravice kot drugi državljani.
- Zagovorniki pravic Romov ne vedo, kakšno je stanje na terenu, so hinavski in zlonamerni.

SRBIJA

V primeru Srbije je bil glavni sovražni narativ proti »migrantom«: »Migranti bodo »islamizirali« Srbijo. Migranti so teroristi«.

Prevladujoči narativ se ni nanašal neposredno na migrante, temveč v večji meri na oblasti v Srbiji, ki naj bi se zaradi osebnih interesov, pomanjkanja integritete in domoljubja ter dobrih odnosov z Evropsko unijo strinjala s priseljevanjem in »islamizacijo Srbije«. Čeprav se v teh komentarjih glasi predvsem nestrpnost do srbske vlade (Srbske napredne stranke), temeljijo na nestrpnosti do islama. Drugi narativi so vključevali:

- migranti bodo islamizirali Srbijo in uničili srbsko identiteto,
- migranti so teroristi (bojevniki ISIS-a, morilci, mudžahedini),
- migracije se del širše zarote ali skrivnega načrta (teorija velike zamenjave).

Glavni sovražni narativ proti »mladim« oziroma »mladini« so bile seksistične žalitve in pozivi k kibernetickemu nasilju. Drugi narativi so vključevali žaljive komentarje o zunanjem videzu.

4.1. SOVRAŽNI GOVOR IN DRUŽBENA OMREŽJA

Družbeni mediji ali omrežja so komunikacijski kanali, ki uporabnikom omogočajo ustvarjanje in izmenjavo vsebin ali sodelovanje v družbenem mreženju, tako znotraj svojega kroga kot tudi v širših komunikacijskih krogih in z drugimi občinstvi.

Širši krogi so včasih zastrupljeni s pojavom, ki ga poznamo pod izrazom »sovražni govor«, vendar se to običajno nanaša na javno spodbujanje sovraštva ali nasilja, pozive k diskriminaciji ali druge načine omejevanja pravic ali dostopa do pravic na podlagi osebnih značilnosti neke osebe.

Ko se takšna vsebina pojavi na družbenih omrežjih, so ta dolžna zaščititi žrtev in ukrepati proti tej vsebini. Tako bi lahko na kratko povzeli **Kodeks ravnanja za odpravo nezakonitega sovražnega govora na spletu**,²⁴ ki ga je Evropska komisija sprejela maja 2016 z namenom »preprečevanja in zatiranja širjenja nezakonitega sovražnega govora na spletu« ter o njem dosegla dogovor s Facebookom, Microsoftom, Twitterjem in YouTubeom. Leta 2018 so se k spoštovanju kodeksa zavezali tudi Instagram, Snapchat in Dailymotion. Jeuxvideo.com se je dogovoru pridružil januarja 2019, TikTok pa septembra 2020.

Prve štiri prej omenjene platforme so se zavezale, da bodo v 24 urah pregledale večino prijav uporabnikov, pri čemer bodo upoštevale tudi zakonodajo EU in nacionalno zakonodajo o sovražnem govoru, ter po potrebi odstranila nezakonite vsebine. Vsa štiri podjetja, ki so imela v lasti te platforme, so se prav tako dogovorila, da si bodo še naprej prizadevala za izboljšanje povratnih informacij uporabnikom in za večjo transparentnost v splošni javnosti.

Izvajanje Kodeksa ravnanja se v praksi ocenjuje z rednim monitoringom, vzpostavljenim v sodelovanju z mrežo organizacij civilne družbe s sedežem v državah članicah EU. Z uporabo skupno dogovorjene metodologije te organizacije preverjajo, če IT-podjetja spoštujejo zaveze iz kodeksa.²⁵

Vsaka platforma družbenih medijev je razvila svoje lastne standarde skupnosti – smernice ali pravila o sovražnem govoru, ki urejajo, v kakšnih okoliščinah in kakšna vrsta vsebine bo odstranjena zaradi kršitve določenih pravil. Nekatere platforme imajo vzpostavljen sistem za pritožbe, kar pomeni, da je lahko odstranjena vsebina ponovno pregledana in znova vidna. Najbolj dodelan pritožbeni sistem sta vzpostavila Facebook in Instagram, in sicer preko Nadzornega odbora. Namen odbora je »spodbujanje svobodnega izražanja s sprejemanjem načelnih in neodvisnih odločitev glede vsebin na Facebooku in Instagramu ter z izdajanjem priporočil o ustrezni politiki vsebin družbe Facebook«. ²⁶ Odbor deluje v skladu z Listino - temeljnim dokumentom, ki ureja

²⁴ Evropska komisija. Dostopno na: https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=42985.

²⁵ Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights_assessment_of_the_code_of_conduct_on_hate_speech_on_line_-_state_of_play__0.pdf.

²⁶ Dostopno na: <https://oversightboard.com/>.

strukturo odbora, opredeljuje njegove odgovornosti in namen ter pojasnjuje njegovo povezavo do družbe Facebook. Poleg tega Listina določa članstvo, upravljanje in pristojnosti odbora.²⁷

Sledi kratek pregled standardov, smernic ali pravil ravnanja določenih družbenih medijev:

- **Facebook** sovražni govor opredeljuje kot »neposreden napad na ljudi na podlagi njihovih osebnih značilnosti, torej rase, etnične pripadnosti, narodnosti, invalidnosti, verske pripadnosti, kaste, spolne usmerjenosti, spola, spolne identitete in težje bolezni. Napade opredeljujemo kot nasilen ali dehumanizacijski govor, škodljive stereotipe, izjave o manjvrednosti, izraze zaničevanja, gnusa ali zavrnitve, preklinjanje in pozive k izključitvi oziroma segregaciji. Starost štejejo za zaščiteno osebno značilnost, če jo omenjamo skupaj z drugo takšno značilnostjo. Begunce, migrante, priseljence in prosilce za azil varujemo tudi pred najhujšimi napadi, čeprav dopuščamo komentarje in kritike priseljevalne politike. Prav tako zagotavljamo nekaj zaščite za značilnosti, kot je poklic, če se nanje sklicujejo skupaj z drugo takšno lastnostjo.«²⁸
- **Twitter** pravi, da ne dovoljuje »spodbujanja nasilja ali groženj ali neposrednega napada na druge osebe na podlagi rase, etnične ali nacionalne pripadnosti, kaste, spolne usmerjenosti, spola, spolne identitete, verske pripadnosti, starosti, invalidnosti ali težje bolezni. Prav tako ne dovoljujemo računov, katerih glavni namen je povzročanje škode drugim na podlagi teh kategorij.«²⁹
- **YouTube** odstranjuje vsebino, ki spodbuja nasilje ali sovraštvo do posameznikov ali skupin na podlagi katerekoli od naslednjih značilnosti: starost, kasta, invalidnost, etnična pripadnost, spolna identiteta in izražanje, narodnost, rasa, priseljenški status, vera, spol, spolna usmerjenost, žrtve večjih nasilnih dogodkov in njihovi svojci, status veterana.³⁰
- **Instagram** v svoje standarde skupnosti vključi sovražni govor, ustrahovanje in zlorabe, pri čemer navaja, da bodo »odstranili resnične grožnje nasilja, sovražnega govora in znašanja nad posamezniki. Ne dovoljujemo napadov ali zlorab na podlagi rase, etnične ali nacionalne pripadnosti, spola, spolne identitete, spolne usmerjenosti, veroizpovedi, invalidnosti ali bolezni.«³¹

²⁷ Dostopno na: <https://oversightboard.com/governance/>.

Pritožbeni postopek Nadzornega odbora uporabnikom omogoča, da izpodbijajo odločitve o vsebini na Facebooku ali Instagramu. Če je bila vaša vsebina odstranjena in ste zahtevali pregled odločitve in končna odločitev še vedno ne dovolj ponovne objave vaše vsebine, se lahko priložite na Nadzorni odbor. Osebe odbora bo pregledalo predložene primere in na podlagi teh predlogov izbralo tiste, ki jih bo temeljito pregledalo. Merila za izbiro primernih primerov so težavnost, pomembnost in splošna ustreznost, saj lahko ti primeri prispevajo k oblikovanju pravil v prihodnosti. Več o pritožbenem postopku na: <https://oversightboard.com/appeals-process/>.

²⁸ Dostopno na: https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech.

²⁹ Dostopno na: <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy>.

³⁰ Dostopno na: <https://support.google.com/youtube/answer/2801939>.

³¹ Dostopno na: <https://about.instagram.com/blog/announcements/instagram-community-guidelines-faqs>

- **Snapchat** opredeljuje sovražni govor kot vsebino, ki omalovažuje, obrekuje ali spodbuja diskriminacijo ali nasilje na podlagi rase, barve kože, kaste, etnične pripadnosti, porekla, veroizpovedi, spolne usmerjenosti, spolne identitete, invalidnosti ali veteranskega statusa, priseljenskega statusa, socio-ekonomskega statusa, starosti, teže ali nosečnosti, in ga kot takšnega tudi prepoveduje.³²
- **Dailymotion** je francoska platforma za globalno pretakanja video vsebin. Dailymotion prepoveduje naslednje vrste vsebin: zlorabo otrok; spolno nazorne vsebine; teroristične vsebine in / ali vsebine, ki oglašujejo nasilna ekstremistična dejanja / skupine ali posameznike; vsebine, ki spodbujajo nasilje ali nevarne dejavnosti in druge vsebine.³³
- **TikTok** se opredeljuje kot »raznolika in vključujoča skupnost, ki nima strpnosti do diskriminacije. Ne dovoljujemo objavljanja vsebin, ki vsebujejo sovražni govor ali vključujejo sovražno vedenje, zato jih odstranimo s svoje platforme«. Poleg tega opozarja, da bodo »začasno suspendirali ali izključili račune, ki se vključujejo v sovražni govor ali so povezani s sovražnim govorom«. Njihova opredelitev sovražni govor opisuje kot: »vsebino, ki napada posameznika ali skupino ali kako drugače dehumanizira posameznika ali skupino na podlagi naslednjih osebnih lastnosti: rasa, narodnost, poreklo, vera, kasta, spolna usmerjenost, spol, spolna identiteta, težja bolezen, invalidnost, priseljski status«.³⁴

TRANSPARENTNOST

Vse platforme družbenih medijev objavljajo poročila o transparentnosti. Kliknite na povezave, če želite izvedeti več.

- V Facebookovem [poročilu o transparentnosti](#) lahko izvemo več o ukrepih njihovega podjetja v boju proti sovražnemu govoru, na primer proti koliko vsebinam so ukrepali ali koliko neprimerne vsebine je platforma identificirala sama, preden so jo prijavili uporabniki. Prav tako lahko pridobimo informacije o pritožbenih odločitvah, torej ponovno objavljeni vsebini, ki jo je Facebook odstranil neupravičeno. Ker je platforma **Instagram** v lasti Facebooka, se vse to nanaša tudi nanj.
- Poročila o transparentnosti za **Twitter** so objavljena [tukaj](#).
- Poročila o transparentnosti kanala **Youtube** so dostopna [tukaj](#).
- **Snapchat** objavlja [poročila o transparentnosti](#), ki ponujajo vpogled v vsebine, ki kršijo pravila in proti katerim je omrežje ukrepalo ter v druga pravna obvestila.
- **Jeuxvideo** objavi [poročilo o transparentnosti](#) dvakrat letno. Poročilo o transparentnosti platforme **TikTok** je dostopno [tukaj](#).

³² Dostopno na: <https://snap.com/en-US/community-guidelines>.

³³ Dostopno na: <https://faq.dailymotion.com/hc/en-us/articles/360015770319-Prohibited-Content-Policy>.

³⁴ Dostopno na: <https://www.tiktok.com/community-guidelines?lang=en#38>.

Kodeks ravnanja za odpravo nezakonitega sovražnega govora na spletu je v štirih letih od uvedbe od IT-podjetij, lastnikov platform družbenih omrežij, zahteval, da:

- Oblikujejo pravila in standarde skupnosti, ki prepovedujejo sovražni govor, ter vzpostavijo sisteme in skupine za pregled prijavljenih vsebin, ki naj bi kršile te standarde.
- V 24 urah pregledajo večino veljavnih prijav za odstranitev sovražnega govora in po potrebi takšne vsebine odstranijo ali onemogočijo dostop do njih.

V tem trenutku IT-podjetja v 24 urah pregledajo v povprečju 89 % prijavljenih vsebin, medtem ko so jih recimo leta 2018 pregledali 81 %.

Stopnja odstranjevanja takšnih vsebin je stabilna in znaša v povprečju več kot 70 %. Po prvem spremljanju izvajanja kodeksa leta 2016 je bilo odstranjenih le 28 % prijavljenih vsebin. Trenutno povprečno stopnjo odstranjevanja na področju, kot je sovražni govor, lahko označimo kot zadovoljivo, saj je včasih težko potegniti ločnico med pravico do svobode izražanja in sovražnim govorom, obenem pa je vsebina zelo odvisna od konteksta, v katerem se nahaja.

- **Redno usposablajo osebje.**

Vsa IT-podjetja poročajo, da imajo redna in pogosta izobraževanja ter svojim ekipam pregledovalcev vsebin nudijo usposabljanje in podporo, vključno z izobraževanjem o posebnostih sovražnega govora.

- **Se vključijo v partnerstva in dejavnosti usposabljanja s civilno družbo ter tako razširijo svoje mreže zaupnih poročevalcev.**

IT-podjetja so poročala o znatnem širjenju svoje mreže »zaupnih poročevalcev« v Evropi od leta 2016. Redno sodelujejo z njimi, da bi bolje razumeli nacionalne posebnosti sovražnega govora.

- **Sodelujejo [z zaupnimi poročevalci] pri promociji neodvisnih kontra-narativov in izobraževalnih programov.**

IT-podjetja skupaj s svojimi »zaupnimi poročevalci« sodelujejo tudi pri kampanjah za strpnost in pluralizem na spletu. Med letoma 2017 in 2019 so na sedežu YouTube, Twitterja in Facebooka potekale štiri delavnice, namenjene spodbujanju izvajanja takšnih iniciativ. Kot rezultat tega je več kot 40 nevladnih organizacij med evropskimi volitvami leta 2019 sprožilo EU spletno kampanjo v 24 jezikih, osredotočeno na promocijo zdravih in strpnih pogovorov na spletu pod oznako #WeDeserveBetter.

- Določijo nacionalne kontaktne točke za prejemanje obvestil, zlasti s strani nacionalnih organov.

Vsa IT-podjetja, ki so podpisala kodeks ravnanja, so vzpostavila nacionalne kontaktne točke za lažji stik z ustreznimi pristojnimi organi na nacionalni ravni. Pomembno je poudariti, da Kodeks ravnanja dopolnjuje zakonodajo na področju boja proti rasizmu in ksenofobiji (Okvirni sklep Sveta 2008/913/PNZ), ki zahteva, da se avtorje nezakonitega sovražnega govora – bodisi na spletu ali zunaj njega – tudi kazensko preganja.

- Spodbujajo transparentnost tako do uporabnikov kot splošne javnosti.

Leta 2016 so IT-podjetja objavila zgolj informacije o številu uradnih zahtev po kazenskemu pregonu, niso pa podala nikakršnih podrobnosti o sovražnem govoru kot specifičnem razlogu za odstranitev. Danes podjetja podrobnosti o odstranjevanju vsebine sovražnega govora redno predstavijo v vsakem poročilu o transparentnosti.

4.2. SOVRAŽNI GOVOR IN ŠOLE

Izobraževalni sistem ima preko rednega šolanja in obšolskih dejavnosti najmočnejšo vlogo v procesu socializacije. Zato obstajajo številne možnosti, kako bi lahko koncept preprečevanja sovražnega govora uresničili s šolanjem in neformalnimi načini izobraževanja, kot so delavnice in seminarji, ki jih organizirajo usposobljeni učitelji ali organizirajo organizacije civilne družbe.

Človekove pravice so del osebnega ali poklicnega področja življenja vsakega človeka, ne glede na njegov spol, starost, spol, izobrazbo in status v družbi, zato ne smemo pozabiti, da poudarjanje pomena človekovih pravic ni le obveznost učiteljev, ki poučujejo družboslovne ali humanistične vede (recimo sociologijo, ustavo, zgodovino in državljansko vzgojo), vendar obveznost vseh delavcev v izobraževalnem sistemu. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi organizacije civilne družbe, saj je njihovo poslanstvo ohranjanje človekovih pravic in boj proti diskriminaciji.

Sovražni govor bi tako lahko preprečevali na različne načine z različnimi izobraževalnimi moduli. Na primer z učenjem o: predsodkih, sankcijah za diskriminatorna dejanja, človekovih pravicah, kritičnem razmišljanju, medijski in internetni pismenosti.

Glede na to, da posameznike in skupine k širjenju sovražnega govora ali k diskriminaciji drugih največkrat motivirajo predsodki, bi bilo lahko izobraževanje o njih zelo koristno. Kot mnenja, ki vsebujejo močna negativna čustva do drugih, so torej bistvo sovražnega govora. Čeprav so predsodki mnenja, lahko ta temeljijo na dezinformacijah; napačni ali selektivni interpretaciji dejstev; šibkih sklepih o različnih pojavih, ki naj bi bili vzročno povezani, čeprav v resnici niso; in drugih napačnih predstavah. So rezultat neutemeljenega posploševanja. Čeprav so stereotipi lahko nevarni, so predsodki tisti, ki motivirajo ljudi k diskriminacijskim dejanjem zaradi močnih občutkov, ki jih spremljajo. Stereotipi so poenostavljena in pretirana posploševanja, vendar jih je mogoče spremeniti (na primer s stikom z nekom iz druge kulture). Predsodki pa so močna prepričanja, ki jih je običajno težko spremeniti.³⁵

Izobraževanje o predsodkih je pristop, ki se raje osredotoča na preventivo kot zdravljenje bolezni. Če začnemo na predsodke gledati kot na mnenja, ki temeljijo na logičnih napakah in negativnih čustvih, ne pa na racionalnosti in spoznanju, potem lahko začnemo takšno razmišljanje dojemati kot napačno. Čeprav lahko opozarjanje na neresničnost predsodkov označimo kot blag pristop k preprečevanju sovražnega govora, se moramo zavedati, da ljudje (razne če so že po naravi izjemno odprtega duha) neradi preizprašujejo svoja mnenja, zlasti tista, ki jih spremljajo močna čustva.

³⁵ Mihić, Vladimir. (2015). Stereotipi i predrasude: od slike o svetu oko nas do sukoba i konflikata. Novi Sad: Filozofski fakultet. Dostopno v srbskem jeziku na: <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2015/978-86-6065-320-0>.

Možen pristop k preprečevanju bi bil tudi pogovor o sankcijah za diskriminatorna dejanja. Otrokom bi lahko razložili, da so ta dejanja v nasprotju z zakonom in da obstajajo določene kazni. Tako bi se lahko zaradi strahu pred kaznijo sovražni govor zmanjšal v javni sferi. Jasno pa je, da ta pristop ne prispeva k spreminjanju zavesti, zato je treba resnično preventivo izvajati na drugi podlagi.

Pogovor o sankcijah bi bil lahko uspešen način preprečevanja sovražnega govora v srednjih šolah, zlasti za tiste otroke, ki so že prešli vse faze razvoja predsodkov,³⁶ ali tiste, ki že izvajajo diskriminatorna dejanja. Hkrati bi lahko predstavili škodljivost predsodkov s poudarkom na njihovi logični zmotljivosti. Izobraževalni sistem ponuja veliko različnih predmetov, v sklopu katerih bi se to lahko poučevalo, kot so državljanska vzgoja, logika, filozofija, sociologija, psihologija in medijska pismenost, predmet, ki se izvaja v nekaterih balkanskih državah (v Srbiji se recimo predmet z imenom »Jezik, mediji in kultura« trenutno izvaja v prvem in drugem razred srednje šole).

Ob zavedanju dejstva, da učni načrt za državljansko vzgojo in spoznavanje ustave že ponuja prostor za izobraževanje o človekovih pravicah, je v Srbiji to odlična priložnost za učitelje, da učence ne samo seznanijo z osnovami človekovih pravic, temveč tudi izpostavijo njihov pomen. Ključno je poudariti, katere posebne pravice in svoboščine služijo kot človekove pravice – na primer svoboda prepričanja in veroizpovedi, svoboda izražanja ali ne izražanja svoje nacionalne identitete, svoboda mnenja in izražanja, pravica do izobraževanja v maternem jeziku itd. Tovrstno poučevanje o človekovih pravicah se imenuje »izobraževanje o človekovih pravicah« in bi lahko bil eden od načinov, kako preprečiti sovražni govor, torej z opozarjanjem na to, da sovražni govor nasprotuje tem pravicam. Kakovostno izobraževanje o človekovih pravicah vključuje tri razsežnosti – učenje o človekovih pravicah, učenje preko človekovih pravic, učenje za človekove pravice.³⁷ »Učenje o človekovih pravicah« zahteva znatna prizadevanja vseh akterjev določene šole in pomeni, »da izobraževalne ustanove ščitijo človekove pravice učencev«, vključno z recimo pravico judovskih učencev do učnega okolja brez antisemitizma. »Učenje preko človekovih pravic« je zelo učinkovit model učenja, saj daje učencem zgled, in sicer tako, da imajo učitelji sami ničelno toleranco do sovražnega govora in vse učence obravnavajo enako. »Učenje za človekove pravice« vključuje utrjevanje človekovih pravic in daje »študentom moč, da uveljavljajo svoje pravice in branijo pravice drugih«. To je tudi dragocena veščina, s spodbujanjem teh dejanj pa lahko ustvarimo okolje, v katerem so pravice drugih spoštovane (UNESCO in OVSE, 2018: 34).

³⁶ Preberite 'How prejudice is learned' Gordona W. Allporta. Dostopno v angleškem jeziku na: <https://www.nj.gov/education/holocaust/resources/HowPrejudiceIsLearned.pdf>.

³⁷ UNESCO in OSCE. (2018). Addressing Anti-Semitism through Education. Dostopno v angleškem jeziku na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000263702?posInSet=52&queryId=5c180c59-393a-4df7-aa82-88f4ba1ee155>.

Medijska in informacijska pismenost (MIPI), zlasti veščina kritičnega mišljenja, ki jo MIPI krepi, je prav tako priznana kot orodje za preprečevanje sovražnega govora in poučevanja o njem. Unesco v publikaciji z naslovom »Proti sovražnemu govoru na spletu«³⁸ pravi, da obstajajo »pričakovanja, da lahko kompetence medijske in informacijske pismenosti povečajo sposobnost posameznikov, da prepoznajo in preizprašajo sovražno vsebino na spletu, prepoznajo nekatere predpostavke, pristranskosti in predsodke, ter spodbujajo oblikovanje argumentov, s katerimi bi se jim lahko zoperstavili« (str. 34). Kritično razmišljanje, morda najpomembnejša veščina, ki jo MIPI izboljša, zato ni uporabna zgolj pri medijskih vsebinah, ampak je prenosljiva in zadeva tudi druga področja življenja. Na ta način se učenci pri izobraževanju o medijskih vsebinah naučijo, kako pri pridobivanju informacij preizpraševati politike in druge odnose v družbi.

Internetska pismenost je prav tako poznana kot metoda preprečevanja sovražnega govora v virtualnem prostoru. V publikaciji »Zaznamki: Priročnik za boj proti sovražnemu govoru na spletu z izobraževanjem o človekovih pravicah«³⁹ se avtorja Keen in Georgescu (2015) sklicujeta na »Vodnik po človekovih pravicah za uporabnike interneta« Sveta Evrope, v katerem je izpostavljena potreba po usposabljanju in poučevanju otrok o varni uporabi interneta in prepoznavanju škodljivih vsebin s strani učiteljev in staršev (str. 182). V publikaciji piše tudi, da morajo biti učenci najprej sposobni prepoznati sovražni govor, kar pa »zahteva znanje o tem, kaj je sovražni govor in kako oceniti njegov možen vpliv, lahko pa celo globlje zavedanje o temeljnem sporočilu vsebine in sposobnost odkriti pristranskost in predsodke tam, kjer so le nakazani« (str. 184).

Zaključimo lahko, da je za uspešno preprečevanje sovražnega govora med mladimi nujno, da jih poučujemo o predsodkih in diskriminaciji, kot je sovražni govor, spodbujamo učenje »za človekove pravice« ter jih opolnomočimo in podpiramo pri izboljšanju njihove medijske, informacijske in internetne pismenosti ter kritičnega mišljenja. Z združevanjem znanj in veščin iz vseh teh pristopov lahko učenci razvijejo primerne notranje vire za prepoznavanje sovražnega govora, se naučijo zavedati njegovih posledic in ne prispevajo k nadaljnji diskriminaciji s širjenjem takšnih vsebin.

Da bi lahko z učenci sodelovali pri razumevanju in preprečevanju sovražnega govora, je pomembno, da učitelji poznajo in prenesejo zgoraj opisane ključne informacije in znanja.

³⁸ UNESCO. (2015). Countering online hate speech. Dostopno v angleškem jeziku na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233231>.

³⁹ Keen, Ellie & Georgescu, Mara. (2016). Bookmarks: A manual for combating hate speech online through human rights education. Svet Evrope. Dostopno v angleškem jeziku na: <https://rm.coe.int/168065dac7>.

GRADIVO ZA UČITELJE

PRIMERI IZ SLOVENIJE

V skladu s tem okvirom in uvodom o sovražnem govoru na spletu, smo razvili vrsto gradiv za podporo učiteljem in uporabo v šolah. V vsaki državi smo se posvetovali s skupino učiteljev, ki je podala povratne informacije o gradivih.

Področje	Delavnica tematizira sovražni govor kot večplastni koncept, prinaša njegovo sociološko, politično in pravno opredelitev, razvija kritično mišljenje, ki je nujno za razumevanje in prepoznavanje sovražnega govora ter njegovo razlikovanje od svobode govora, daje poudarek prepoznavanju sovražnega govora na spletu ter opolnomoči dijake in dijakinje, da se ob pojavu sovražnega govora (na spletu ali v vsakodnevnih situacijah) lahko angažirajo.
Naslov enote	PREPOZNAVANJE, RAZUMEVANJE IN SOOČANJE S SOVRAŽNIM GOVOROM / KAJ JE SOVRAŽNI GOVOR, KAKO GA LAHKO PREPOZNAM IN KAJ LAHKO STORIM
Cilji	Cilj delavnice je dijakom in dijakinjam omogočiti, da razvijejo znanje o tem, kaj je sovražni govor (sociološki, politični, pravni okvir), kritično mišljenje o tem, kako in zakaj sovražni govor nastaja kot širši pojav družbe in kako se razlikuje od svobode govora (teoretični okvir), ter védenje o tem, kako je proti sovražnemu govoru mogoče ukrepati (pritožbeni okvir).
Ciljna skupina	Dijaki in dijakinje srednjih šol 1., 2., 3. in 4. razreda
Časovni okvir	45 minut
Predmet znotraj katerega se delavnica lahko izvede	sociologija, filozofija, psihologija, ekonomija, zgodovina, informatika

Učni rezultati

Po končani delavnici bi morali biti dijaki in dijakinje okvirno poučeni o pojavu sovražnega govora, njegovi opredelitvi v slovenski in evropski zakonodaji, razumeti bi morali občutljivost definicije sovražnega govora, v kakšnem odnosu je sovražni govor do svobode govora in kako se od nje razlikuje v širšem sociološkem in političnem kontekstu. Z obravnavo konkretnih primerov sovražnega govora na spletu bi se naučili sovražni govor prepoznati in se nanj tudi ustrezno odzvati oz. ga prijaviti. Ob tem bi ozavestili tudi svojo dejavno vlogo pri grajenju učinkovitih kontranaracij sovražnega govora, to je pomirjanja sovražnosti v spletnih komentarjih.

Metode

predstavitve, delo po skupinah, moderirana debata

I PREDSTAVITEV (15 MIN.)

1. Splošna opredelitev sovražnega govora kot pojava in razmejitev med sovražnim govorom in svobodo govora. Kdaj svoboda govora preide v sovražni govor?

Splošno veljavne definicije sovražnega govora ni, temveč se ta razlikuje od države do države. Koncept analizirajo tako družboslovje in humanistika (sociologija, komunikologija, novinarstvo, diskurzivna literatura) kot medicina (psihijatrija) in tehnika (informatika). Najbolj razvite in najpogostejše so razprave o sovražnem govoru na področju prava, sploh v ZDA, kjer se je koncept najprej pojavil. Najpomembnejše in najboljčutljivejše so razprave o razmerju med sovražnim govorom in svobodo govora. Svoboda govora je temeljna človekova pravica. Izhaja iz temeljnih filozofskih del, kot sta Areopagitika Johna Milтона in delo O svobodi Johna Stuarta Milla, in sicer kot ideja, da svoboda govora vodi k resnici. Je nujen predpogoj avtonomije vsakega posameznika in pomemben dejavnik razvoja in ohranjanja demokratičnih institucij. Vendar v Evropi obstaja konsenz, da svoboda govora ni absolutna, temveč je zamejena s človekovim dostojanstvom, mejami pravic drugega in z načelom varnosti, javnega reda in miru, javnega zdravja, javne morale.

A) SVOBODA GOVORA

- Splošna deklaracija človekovih pravic (1948)

Vsakdo ima pravico do svobode mnenja in izražanja; ta pravica vključuje svobodo imeti mnenje brez vmešavanja ter svobodo iskati, sprejemati in širiti informacije in ideje na kakršenkoli način in ne glede na meje.

- **Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic (1950), 10. člen (svoboda izražanja)**
 1. Vsakdo ima pravico do svobode izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Ta člen ne preprečuje državam, da zahtevajo dovoljenje za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij.
 2. Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podrejeno obličnosti in pogojem, omejitvam ali kaznim, ki jih določa zakon in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali kaznivih dejanj, za varovanje zdravja ali morale, za varovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.
- **Ustava Republike Slovenije, 39. člen (svoboda izražanja)**
Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.

Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.

B) SOVRAŽNI GOVOR

- **Splošna deklaracija človekovih pravic (1948), 7. člen**
Vsi smo enaki pred zakonom in vsi imajo brez kakršnegakoli razlikovanja pravico do enakega pravnega varstva. Vsi imamo pravico do enakega varstva pred sleherno diskriminacijo, ki bi kršila to deklaracijo, kakor tudi pred vsakršnim spodbujanjem k takšni diskriminaciji.
- **Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic (1950), 14. člen (prepoved diskriminacije)**
Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodnostni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.

Za izvrševanje načel Konvencije v okviru Sveta Evrope skrbi Evropsko sodišče za človekove pravice, odločitve sodišča imajo pomemben vpliv na pravno ureditev sovražnega govora v posameznih članicah Sveta Evrope.
- **Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966), 20. člen**
 1. Vsakršno propagiranje vojne mora biti z zakonom prepovedano.
 2. Vsako hujskanje k nacionalnemu, rasnemu ali verskemu sovraštvu, ki bi pomenilo spodbujanje k diskriminaciji, sovražnosti ali nasilju, mora biti z zakonom prepovedano.

- **Svet Evrope, Priporočilo R (97) 20**
»Sovražni govor je vsako izražanje[...], ki širi, spodbuja ali opravičuje rasno sovraštvo, sovraštvo do tujcev, antisemitizem in druge vrste sovraštva, ki temeljijo na nestrpnosti, agresivnem nacionalizmu ali etnocentrizmu, diskriminaciji in sovražnosti proti manjšinam, migrantom ali ljudem tujega rodu.«
- **Okvirni sklep o boju proti nekaterim oblikam in izrazom rasizma in ksenofobije s kazensko-pravnimi sredstvi Sveta EU iz 2008, »Sovražni govor«**
Določene oblike ravnanja, ki so navedene v nadaljevanju, se preganjajo kot kazniva dejanja:
 - javno spodbujanje k nasilju ali sovraštvu, usmerjenemu proti skupini ljudi, opredeljenim glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost;
 - zagrešitev zgoraj navedenih dejanj z javnim razpošiljanjem ali razdeljevanjem letakov, slik ali drugega gradiva;
 - javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, kakor so opredeljeni v Statutu Mednarodnega kazenskega sodišča (členi 6, 7 in 8), in zločinov, ki so opredeljeni v členu 6 Listine Mednarodnega vojaškega sodišča, če so dejanja izvršena na način, ki lahko spodbudi nasilje ali sovraštvo proti tej skupini ljudi ali članu te skupine;
- **Ustava Republike Slovenije, 63. člen (prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni)**
Protistavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Protistavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.
- **Kazenski zakonik, 297. člen (javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti)**
 1. Kdor javno spodbuja ali razpihuje sovraštvo, nasilje ali nestrpnost, ki temelji na narodnostni, rasni, verski ali etnični pripadnosti, spolu, barvi kože, poreklu, premoženjskem stanju, izobrazbi, družbenem položaju, političnem ali drugem prepričanju, invalidnosti, spolni usmerjenosti ali katerikoli drugi osebni okoliščini, in je dejanje storjeno na način, ki lahko ogrozi ali moti javni red in mir, ali z uporabo grožnje, zmerjanja ali žalitev, se kaznuje z zaporom do dveh let.
 2. Enako se kaznuje, kdor na način iz prejšnjega odstavka javno širi ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali daje kakršnokoli pomoč pri rasistični dejavnosti ali zanika, zmanjšuje pomen, odobrava, opravičuje, smeši ali zagovarja genocid, holokavst, hudodelstvo zoper človečnost, vojno hudodelstvo, agresijo ali druga kazniva dejanja zoper človečnost, kot so opredeljena v pravnem redu Republike Slovenije.

Če je dejanje iz prejšnjih odstavkov storjeno z objavo v sredstvih javnega obveščanja ali na spletnih straneh, se kaznuje tudi odgovorni urednik.

Če stori dejanja iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali pravic, se kaznuje z zapornom do petih let.

- **Zakon o medijih**, 8. člen (prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti)
Prepovedano je z razširjanjem programskih vsebin spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovražstvo in nestrpnost.
- **Zakon o varstvu javnega reda in miru**
Ta kot prekrške med drugim opredeljuje nasilno in drzno vedenje, ki povzroči občutek ponižanosti, ogroženosti, prizadetosti ali strahu (6. člen), nedostojno vedenje na javnem kraju (7. člen) in pisanje po objektih (13. člen), medtem ko 20. člen določa, da se storilec kaznuje z višjo globo, če so dejanja iz omenjenih členov storjena z namenom vzbujanja narodnostne, rasne, spolne, etnične, verske, politične nestrpnosti ali nestrpnosti glede spolne usmerjenosti.

2. Sklep

V večini evropskih držav se je uveljavila splošna definicija, da je sovražni govor JAVNI GOVOR, ki spodbuja SOVRAŠTVO DO POSAMEZNIKA ALI SKUPINE LJUDI na podlagi določenih arbitrarnih in nespremenljivih identitetnih značilnosti (barva kože, etnično poreklo, spol, seksualna usmerjenost, invalidnost ...) ter tako:

- neposredno ogroža pravice drugih posameznikov in skupin;
- ogroža splošno sprejete družbene vrednote svobode in enakosti vseh ljudi, sprejemanja raznolikosti in inkluzije ter pripomore k eroziji demokratičnih vrednot;
- v končni fazi negira temeljne vrednote družbe, zaradi katerih sploh razumemo svobodo govora kot eno od temeljnih pravic.

Sovražno izražanje do posameznikov so lahko žalitve ali klevetanja, kar se obravnava v okviru zasebnih odnosov, pred sodišči pa v zasebnih tožbah (kazniva dejanja zoper čast in dobro ime, ki se preganjajo na predlog). Posebna pravna kategorija je izražanje, ki spodbuja sovražstvo proti narodnim, rasnim, verskim ali drugim skupinam ljudi. Tako izražanje lahko spodbuja kršitev človekovih pravic in predstavlja nevarnost za družbo tako v posamezni državi kot mednarodno. Tovrstno izražanje se preganja po uradni dolžnosti in ne (izrecno) na predlog oškodovanca, kot to velja za kazniva dejanja zoper čast in dobro ime.

Sociološka definicija sovražnega govora ni enaka pravni ureditvi sovražnega govora, kazniv sovražni govor ni enako kot družbeno nesprejemljiv sovražni govor, prav tako tudi razžalitev oz. žaljiv govor ni sovražni govor in vsako spletno nasilje ni nujno sovražni govor. Splošno velja, da je osebna svoboda vsakega posameznika zamejena s svobodo drugega, v etičnem/filozofskem

smislu, ne glede na pravne podlage. Tako sovražnega govora ni mogoče vedno pravno preganjati, vendar ga je treba javno obsoditi kot neprimerne in nesprejemljivega v družbi.

Odbor Združenih narodov za človekove pravice je glede stanja človekovih pravic v Sloveniji leta 2016 izrazil skrb zaradi porasta sovražnega govora na internetu, ki se med drugim pojavlja na spletnih forumih in je usmerjen zlasti proti migrantom, Romom, pripadnikom skupnosti LGBTIQ in muslimanom, hkrati pa je izrazil tudi obžalovanje zaradi nizkega deleža prijav in pravnih odzivov, ki zadevajo primere rasne diskriminacije, vključno s pregonom vpletenih v resne primere sovražnega govora, ki so privedli do spodbujanja sovražnosti ali nasilja.

3. Predstavitev Spletnega očesa in načina prijave sovražnega govora ter Kodeksa za regulacijo sovražnega govora na spletnih portalih in pomembne literature o sovražnem govoru v Sloveniji

Spletno oko (www.spletno-oko.si), je prijavna točka, ki omogoča slovenskim uporabnikom interneta anonimno prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internetu. Če ste na internetu naleteli na vsebine, ki se vam zdijo sporne, jih lahko hitro, varno in anonimno prijavite Spletnemu očesu, ki bo ocenilo, ali gre za sovražni govor, in bo v primeru domnevne nezakonitosti prijavo posredovalo organom pregona.

Spletno oko v svojem delovanju sodeluje s policijo, ponudniki internetnih storitev, spletnimi portali in drugimi zainteresiranimi vladnimi in nevladnimi organizacijami ter tako prispeva k zmanjšanju obsega gradiv s spolnimi zlorabami otrok in sovražnega govora na internetu.

Nove možnosti za izražanje mnenj na spletu zaradi anonimnosti, ki jo internet prinaša uporabnikom, pogosto vodijo v izražanje nestrpnosti in širjenje sovražnega govora. Slovenski mediji na spletu se zaradi žaljivih in sovražnih komentarjev v zadnjih letih zato soočajo z vse večjimi težavami. Spletno oko je skupaj s slovenskimi medijskimi portali pripravilo Kodeks urejanja sovražnega govora na slovenskih spletnih portalih (https://www.spletno-oko.si/sites/default/files/kodeks_oblikovan_0.pdf). Kodeks je oblikovan z namenom vzpostavitve enotnih smernic za reguliranje sovražnega govora na slovenskih spletnih portalih. Pri tem se Kodeks omejuje zgolj na 297. člen Kazenskega zakonika, zato ne predvideva regulacije žaljivega, vulgarnega in drugače neprimerne govora, ki ne vsebuje elementov kaznivega dejanja po tem členu.

Podpisniki Kodeksa so: 24ur.com, Delo.si, Dnevnik.si, Multimedijški center RTV SLO, Siol.net, Slovenskenovice.si, Spletno oko, Center za varnejši internet Slovenija, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Večer.com, Zurnal24.si.

II DELO PO SKUPINAH (20 MIN.)

1. Razdelitev v skupine od treh do štirih dijakov in dijakinj, vsaka skupina obravnava po en primer sovražnega govora na spletu (konkretni primeri: Twitter, Facebook (osebni status ali v skupini ali kot komentar o vsebini), komentar pod objavo medijev RTV SLO, 24ur, Nova24TV ...), o tem razpravlja ter se opredeli do tega, ali gre za sovražni govor ali svobodo govora. Če gre za sovražni govor, povedo, po katerem zakonu in kakšno kazen, oziroma ukrep predlagajo. Svoje ugotovitve zapišejo.
2. Vsaka skupina poroča o svojih ugotovitvah celemu razredu.
3. Učiteljica ali učitelj razpravo spremlja, komentira in po potrebi pomaga z dodatnimi informacijami.

III ZAKLJUČNA RAZPRAVA (10 MIN.)

Dijake in dijakinje se pozove, da delijo svoje izkušnje s sovražnim govorom na spletu in idejami, kako bi lahko posredovali. Po potrebi se jih vpraša, kaj bi pomenilo, če bi raso, spol, narodno, nacionalno ali versko pripadnost ... zamenjali z barvo oči, las ali načinom oblačenja itd., da bi bolje razumeli arbitrarnost izključevanja pri sovražnem govoru.

Materiali uporabljeni na delavnici: Predstavitev PPT, kartice s primeri sovražnega govora, info materiali.

Dodatno gradivo za pripravo:

- Utilitarizem in O svobodi, John Stuart Mill, 2003. Ljubljana: Krtina.
- Sovražni govor kot dejanje nasilja, Vesna Leskošek, Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem, 2005. Ljubljana: Mirovni inštitut.
Dostopno na: https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zbornik_JKN/ZBORNIK.pdf.
- Dva primera obrambe sovražnega govora, Boris Vežjak, 2006. Dialogi, revija za kulturo in družbo, 42(5–6).
- Sovražni govor, Srečo Dragoš, 2007. Socialno delo, 46(3).
Dostopno na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-Q16S5X5O/8d4444ea-9f15-409b-98c0-253875c9cbaa/PDF>.

- Sovražni govor v Republiki Sloveniji: pregled stanja, Andrej Motl in Veronika Bajt, 2016. Ljubljana: Mirovni inštitut.
Dostopno na: https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2015/01/OcenaStanja_prelomOK_splet.pdf.
- Priročnik za prijavljanje sovražnega govora na družbenih omrežjih, Iztok Šori in Andrej Motl, 2018. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za varnejši internet, Spletno oko.
https://www.spletno-oko.si/sites/default/files/prirocnik_za_prijavljanje_sovraznega_govora_na_druzbenih_omrezjih.pdf.
- Kazenskopравни pregon sovražnega govora v Sloveniji po 297. členu Kazenskega zakonika (KZ-1): Analiza tožilske prakse pregona kaznivega dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti v obdobju 2008–2018, 2021. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/Razne_publikacije/Sovrazni_govor_knjizica2.pdf.

PRIMERI:

1. Komentar na spletnem portalu radia (2011)

5. Iz opisa kaznivega dejanja, ki naj bi ga storil obdolženi ██████████, je razviden očitek, da je dne 15. 2. 2011 ob 11.16 uri na spletnem portalu Radio ████████ pod objavljeni članek z naslovom ██████████ zapisal in na spletu javno objavil svoj sovražni komentar uperjen zoper romsko skupnost, ki ima po 65. členu Ustave Republike Slovenije poseben položaj in posebne pravice, in se je glasil: „Par palc amonala, par bomb M75 in par AK-47 za vsak slučaj, mislim, da drugače ne bo šlo. Ali pa tista varianta eden po eden bi tudi šla, da se malo zamislijo. Krkaši prosim za glasbeno željo; Korado/Brendi, kam so šli vsi cigani. Hvala.“, s čimer naj bi na škodo romske skupnosti vzbujal narodnostno sovraštvo, nasilje in nestrpnost.

Gre za t. i. »prelomno sodbo« Vrhovnega sodišča, ki je zahtevi za varstvo zakonitosti ugodilo in ugotovilo, da je bila s sodbo sodišča druge stopnje kršena določba prvega odstavka 297. člena Kazenskega zakonika v zvezi z 1. točko 372. člena Zakona o kazenskem postopku. Sodišče je torej sklenilo, da je v tem primeru šlo za sovražni govor na spletu, vendar pa komentator zaradi zastaranja postopka ni bil kaznovan.

2. Sovražni komentar na spletu (2011)

»Lepo vas prosim ... to je bolano, pac se je narava poigrala z njimi ... sam take pa nekam izolirat pa bo v karanteno pa je problem resen pa plin not spustit ... kiiaiiiiiiiiiiii thee gaaayyyy!!!!!!!«

Avtorju sovražnega komentara na spletu so v sklopu izvensodne rešitve kazenskega primera (sklep državnega tožilstva v Celju, 24. 9. 2011) dodelili 50 ur družbenokoristnega dela.

3. Izjava Svetlane Makarovič proti RKC v intervjuju na spletni strani Siol.net (6. 1. 2012)

»So stvari, ki jih je treba sovražiti. Po mojem mnenju je katoliška Cerkev v Sloveniji nekaj, kar moraš sovražiti. Jaz to čutim kot svojo državljansko dolžnost.«

Policija in tožilstvo sta vse ovadbe zavrgla, ker v tem primeru ni šlo za kaznivo dejanje. Po preiskavi nestrpnega govora so ljubljanski kriminalisti sklenili, da ni podlage za kazensko ovadbo, in o tem obvestili pristojno tožilstvo.

4. Sovražni komentar na novičarskem portalu (2011)

Storilec je na spletni strani Siol.net pod člankom »Kaj je povedal ganski selektor po porazu z Urugvajem« objavil komentar: »men je tud žou da niso šle opice naprej. Očitno je blo premalo banan.«

S tožilstvom se je dogovoril za odložen kazenski pregon ob izpolnitvi naloge (plačilo 100 EUR v korist nevladne organizacije).

5. Sovražna sporočila s plakati (2014)

Osumljenec je imel ob svoji hiši prislonjenih več plakatov z napisi: »[J] gulazen je treba pobit stare komuniste«, »Komuniste je treba pobit«, »komuniste treba zapret pa vse jim pobrat Jelcini! Državo so pripeljali na rob propada«, »tajkune je treba zapret pa jim pobrat pa denar razdelit med pensioniste«.

Tožilka je v obtožnem predlogu zapisala, da je s tem javno spodbujal in razpihoval sovraštvo ter nestrpnost, ki temelji na političnem in drugem prepričanju ter premoženjskem stanju, to pa je storil na način, ki moti javni red in mir ter z uporabo groženj in žalitev; da so se z vsebino njegovih plakatov seznanili mimoidoči, ki jih je vsebina motila, in je bila zato tudi podana prijava na policijo. Podala je predlog kazni pogojne obsodbe na kazen štirih mesecev zapora, ki pa ne bo izrečena, če obtoženec v preizkusni dobi dveh let ne bo storil novega kaznivega dejanja. Sodišče je izdalo kaznovalni nalog v skladu s tožilkinim predlogom.

6. Komentar pod člankom na novičarskem portalu 24ur (2013)

Osumljenec je pod članek na 24ur.com z naslovom »Zaradi žaljivega skandiranja jim grozi zapor« pod vzdevkom zapisal: »noz kolac jesenovac-ubi srbina dac turcin nema sina, evo zore, evo dana, evo Jure in Bobana, evo i brace Bosnjaka muslimana:))))«, »evo sam zate srbina se eno:-sjecam se..bioje lijepi suncani dan..poje sam srbsku bebu u saftu od majcinih suza:))Prekopiraj mami))«, »ja lej...ce on srb lahk napise noz zica srebrenica lahkjst njemu odpisem isto..a to vam srbom pa ni prou al kwa!??« Odgovarjal je drugemu komentatorju, ki je napisal: »NOŽ ŽICA SREBRENICA« in »... a si že slušu ua un vic: Kako spavaju djeca u Srebrenici? Ko zklana. Trololo«.

V obtožnem predlogu je tožilec zapisal, da je obtoženec s tem javno spodbujal in razpihoval sovraštvo in nestrpnost, ki temelji na narodnostni, rasni, verski ali etnični pripadnosti, in je dejanje storil na način, ki lahko ogrozi ali moti javni red in mir; da njegovi komentari presegajo mero dobrega okusa, saj nam je polpretekla zgodovina dobro poznana in ni treba veliko, da znova zavre na nacionalni podlagi, ki ni bistvena za prosperiteto in srečo človeštva. Podal je predlog za kaznovalni nalog: pogojna obsodba, en mesec zapora, preizkusna doba dveh let.

Sodišče je obtoženca spoznalo za krivega, da je javno spodbujal in razpihoval sovraštvo in nestrpnost, ki temelji na narodnostni, rasni, verski ali etnični pripadnosti, in je dejanje storil na način, ki lahko ogrozi ali moti javni red in mir. Pri določitvi kazni je sodišče sledilo tožilčevemu predlogu.

7. Komentar v skupini na Facebooku (2010)

Osumljenec je v skupini na Facebook »Istospolnim partnerjem otroka?! NE; V SLOVENIJI NE!« objavil komentar: »tote dvofazne treba na grmadi skurit...hitro bi hitler to pospravo ...«

Tožilec je v obtožnem predlogu zapisal, da je obtoženec s tem javno spodbujal in razpihoval sovraštvo do homoseksualcev moškega spola. Predlagal je izrek kazni pogojne obsodbe na dva meseca zapora, ki pa ne bo izrečena, če obtoženec v času dveh let ne bo storil novega kaznivega dejanja. Sodišče je pri izdaji kaznovalnega naloga upoštevalo tožilčev predlog.

ODG...VOR

PREPREČEVANJE SOVRAŽNEGA GOVORA NA SPLETU

S finančno podporo Evropske unije.